

aszociális, amorális viselkedésük *imponáljon* a többieknek, ők ragadják magukhoz a közösség *közvéleményének* irányítását.

A legjobb módszerekkel dolgozó, legkiválóbb pedagógusnak is számolnia kell a kudarcokkal. Saját akarata *ellenére*, saját közreműködése *nélkül* a történelem folyamán még senkit sem sikerült megnevelni. Egyedül ilyen esetekben indokolt, hogy ne a pedagógus, hanem a közösség a maga erőforrásaival helyes viselkedésre *kényszerítse* a társadalmi, erkölcsi normákat nem ismerő társait.

PUSZTAI JÓZSEF

Pécs

Észrevételek a szaktermi oktatás fáradtságot befolyásoló hatásáról egy vizsgálat alapján

E lap hasábjain korábban arról a vizsgálatunkról számoltunk be, hogy a szaktermi oktatás milyen hatással van az iskolai fegyelem és higiéné alakulására. Megemlítettük, hogy olyan „aggályok” is tapasztalhatók; mely szerint a szaktermi rendszerben dolgozó iskolákban észrevehetően növekszik a tanulók fizikai és pszichés fáradtsága. Ezért további vizsgálatot folytattunk Pécsen egy szaktermes s egy osztálytermes iskolában a tanulók fáradtságtüneteinek és okainak felderítésére.

Megkérdeztük a tanulókat, osztályfőnököket s az egyik iskolában (szaktermes) a szülőket is. A kapott adatokat (az iskolák eltérő körülményei ellenére) összehasonlítottuk.

Feltevésünk az volt, hogy mind a szakterem, mind az osztályterem lehet fáradtságforrás, bár a fáradtságnak alapvetően más és többféle oka lehetséges.

1. A figyelem fáradtságának vizsgálata

¹, B¹ iskolák egy-egy 5., valamint egy-egy 8. osztályában figyelem-fáradtság vizsgálatokat végeztünk. Az 5. osztályokban és a 8. osztályokban is készségi szinten levő feladatokat kellett megoldaniuk a tanulóknak.

V. osztály: Válogasd ki az alábbi számhalmazból

a) A páros számokat, és állítsd növekvő sorrendbe!

b) A 10–1 oszthatókat, és állítsd csökkenő sorrendbe!

páros, páratlan, 10–1 osztható számhalmaz

VIII. osztály: Válogasd ki az alábbi törtszámhalmazból

a) 1-nél kisebbeket, és állítsd növekvő sorrendbe!

b) 1-nél nagyobbakat, és állítsd csökkenő sorrendbe!

1-nél kisebb, 1-nél nagyobb törtszámhalmaz

Vizsgálatunkat kedden és pénteken tanítás előtt és tanítás befejeztével végeztük. A tanulók 8 percig dolgozhattak.

A ¹ iskola				V. osztály				
Nap	Reggel		Egy tanulóra jutó pontszám	Délben			Viszonyítások	
	Tanulók száma	Összteljesítmény pontszám		Tanulók száma	Összteljesítmény pontszám	Egy tanulóra jutó pontszám	Pénteki telj. keddihez viszonyítva %/o-ban	Déli össztelj. reggelihez viszonyít. %/o-ban
Kedd	27	544	20,1	27	515	19,0	-	94,66
Péntek	27	346	12,8	27	275	10,1	58,64	79,44
B ¹ iskola				V. osztály				
Kedd	27	478	17,7	27	397	14,7	-	83,05
Péntek	27	385	14,2	27	225	8,3	69,71	58,44
A ¹ iskola				VIII. osztály				
Kedd	28	961	34,3	28	790	28,2	-	82,2
Péntek	28	745	27,5	28	721	25,7	83,7	96,77
B ¹ iskola				VIII. osztály				
Kedd	28	848	30,2	28	720	25,7	-	84,9
Péntek	28	635	22,6	28	560	20,0	76,9	88,18

A¹ = szaktermes iskolaB¹ = osztálytermes iskola

Az adatok értékelése

Az 5. osztályban végzett vizsgálatok eredményei jól tükrözik figyelmük egy napi és heti elfáradásának mértékét. Az első napon (kedd) reggeli és déli teljesítményük között viszonylag nincs nagy különbség. (A¹ = 94,66%, B¹ = -83,05%). Péntek reggeli és déli teljesítményükben már általában és egymáshoz viszonyítva is jelentős csökkenés következett be. (A¹ = 79,44%, B¹ = 58,44%). Témánk szempontjából érdemes összehasonlítani A¹ és B¹ iskola keddi és pénteki (reggeli + déli) teljesítményét. A¹ iskola pénteken a keddi teljesítményének 58,64%-át teljesítette. B¹ iskola pedig 68,71%-át. A következtetés adott. A¹ iskola 5.-esei keddtől-péntekig jobban elfáradtak, mint B¹ iskola tanulói.

A 8. osztályokban a reggeli és déli teljesítmény különbség nem nagy mértékű. A¹ iskola pénteki összteljesítménye keddihez viszonyítva 83,7%, B¹ iskoláé 76,9%. A¹ iskola 8. osztályosainak összteljesítménye, ha nem is jelentősen, de nagyobb. Az 5. és 8.-osok teljesítményének összehasonlításánál szembetűnő az ötödikesek teljesítménycsökkenése. Ebben bizonyára szerepet játszik az átmenet nehézségeit okozó többféle tényező. Tehát nemcsak a vándorlás, hisz a B¹ iskola ötödikeseinek teljesítménye is jóval kisebb a nyolcadik osztályosokénál.

Indokoltnak látszik, hogy a szaktermes iskolákban méginkább ügyelni kell arra, hogy az átmenet (4. osztályból 5.-be) valóságos és meglévő nehézségeit a szaktermi rendszeres oktatás tovább ne nehezítse.

A¹ = szaktermes iskola
B¹ = osztálytermes iskola

2. sz. táblázat

I. Miben jelentkezik a fáradtságod?					
A ¹ 281 fő			B ¹ 221 fő		
Rang-sor	Száma	Fáradtságtünet megnevezése	Rang-sor	Száma	Fáradtságtünet megnevezése
1.	7.	Rossz a hangulatom	1.	7.	Rossz a hangulatom
2.	8.	Nincs kedvem semmihez	2.	6.	Kezd fájni a fejem
3.	10.	Tudnék vagy szeretnék aludni	3.	8.	Nincs kedvem semmihez
4.	6.	Kezd fájni a fejem	4.	1.	Rövid ideig tudok figyelni
5.	1.	Rövid ideig tudok figyelni	5.	5.	Nem tudok visszaemlékezni a tanultakra
6.	5.	Nem tudok visszaemlékezni a tanultakra	6.	10.	Tudnék vagy szeretnék aludni
7.	2.	Egyáltalán nem tudok figyelni	7.	4.	Szomszédomhoz kell szólnom vagy megpíszkálnom
8.	3.	Mozogni vagy kotorászni kell	8.	3.	Mozogni vagy kotorászni kell
9.	4.	Szomszédomhoz kell szólnom, vagy megpíszkálnom	9.	2.	Egyáltalán nem tudok figyelni
10.	9.	Társaimmal gorombáskodom	10.	9.	Társaimmal gorombáskodom
II. Mitől érzed leginkább a fáradtságot?					
A ¹ 281 fő			B ¹ 221 fő		
1.	2.	Nehéz óránk volt	1.	2.	Nehéz óránk volt
2.	6.	Unalmas az óra	2.	5.	Félek a feleléstől
3.	1.	Egyik teremből a másikba kell vándorolni	3.	1.	Sokat vagyunk az osztályteremben
4.	5.	Félek a feleléstől	4.	6.	Unalmas az óra
5.	7.	Előző este későn feküdtem le	5.	7.	Előző este későn feküdtem le
6.	3.	Nem szeretem a tantárgyat	6.	3.	Nem szeretem a tantárgyat
7.	10.	A tanár megszid, vagy haragszik rám	7.	9.	Vereksem, nem értenek meg a társak
8.	9.	Vereksem, nem értenek meg a társak	8.	4.	Félek a felelősségrevonástól
9.	8.	Ügyeletes, hetes vagyok	9.	10.	A tanár megszid, vagy haragszik rám
10.	4.	Félek a felelősségrevonástól	10.	8.	Ügyeletes, hetes vagyok
III. Hanyadik óra után érzed, hogy fáradt vagy?					
A ¹ 281 fő			B ¹ 221 fő		
1.	4.	Óra után	1.	4.	Óra után
2.	5.	Óra után	2.	5.	Óra után
3.	3.	Óra után	3.	3.	Óra után

2. A¹-B¹ iskola 8.-8. osztályában (281, illetve 221) a tanulókhöz az alábbi kérdéseket intéztük

1. Miben jelentkezik a fáradtságod?
2. Mitől érzed leginkább fáradtnak magad?
3. Hányadik óra után érzed, hogy fáradt vagy?
4. Írj néhány sort arról, mi által nem fáradnál el az iskolában?
(Az első három kérdés zárt, a negyedik kérdés nyílt volt.)

Kérdést intéztünk a vizsgált négy iskola 32 osztályfőnökéhez is a tanulók fáradtságával kapcsolatban.

1. Milyen tényezők játszanak szerepet a tanulók fáradtságának alakulásában? (Nyílt kérdés.)

A válaszok értékelése

A fáradtságtünetek közül a fejfájás, a figyelemcsökkenés, az emlékezés gyengülése mindkét iskolában a rangsor elején helyezkedik el. Ezek figyelmeztető jelenségek, melyet számításba kell venni az oktató-nevelő munka során. Emellett sürgeti a pedagógiai intézkedések megtételét általában és egy-egy iskolában konkrétan is.

Mitől érzed leginkább a fáradtságot? c. kérdésre adott válaszok rávilágítanak arra, hogy a tanulók fáradtságának s azok alakulásának nem egy, hanem többféle oka van. Rangsorban látható, hogy a vándorlás 3. helyet foglalja el, ugyanakkor az osztályterem is a 3. helyen szerepel. Tehát az osztályterem is lehet a fáradtság forrása. Az unalmas óra, a feleléstől való félelem megszüntetése a nevelőktől, a helyes napirend kialakítása, a megfelelő időben való lefekvés, illetve pihenés a szülőktől követel jobb, a tanulókra kedvező hatást gyakorló munkát.

A legtöbb iskolában különböző megfontolásokból a második óra után van hosszabb szünet, holott a tanulók fáradtsága a 3., méginkább a 4. óra után tetőzik. (A mi felmérésünk szerint.) Írj néhány sort arról, mi által nem lennél fáradt az iskolában c. kérdésünkre adott válaszok is nagyon tanulságosak és elgondolkoztatók. Mindkét iskolában (A¹, B¹) kívánságaikat, elképzeléseiket bátran és helyesen fogalmazták meg, szinte egymástól függetlenül ugyanazokat.

Ilyenek: Legyen a tanulóknak is szabad szombatjuk, ha azonnal nem is, de szombaton érdekes, könnyű foglalkozások legyenek. Játékosabb, oldottabb, hangulatosabb órák legyenek több kísérlettel. A könnyebb és nehezebb órák váltsák egymást. Pihentető tornaóra legyen mindennap. 6., 7. és 0. órák ne legyenek. Ne kelljen félni a feleléstől. 30 perces órák is lehetnének.

Az óráközi szünetekről az alábbiakat mondták a tanulók: Hosszabb szünetek legyenek (15–25 perces) szóljon a zene, (az nyugtat). Tartózkodjunk többet az udvaron, friss levegőn. Legyen rend és fegyelem. A büfében ne kelljen sorba állni. Ne kelljen annyit mászkálni. Az ügyelteseknek fogadjanak szót. A túlterhelésről: Kevesebb különóra legyen. Kevesebb házi feladat. Az iskolában értsük meg a feladatot. Jó tankönyvek legyenek. A tanulókat is érdeklő kérdésekkel foglalkozzanak. A tanári magatartásról: A tanárok ne legyenek idegesek. Fesztelenebbek legyenek. Félelemmentesen feletessenek. Kérdezzék meg a gyereket is, hogy mi bántja. Érdekesen és jól magyarázzanak.

A nevelők válaszai nagyrészt hasonlók a tanulókéhoz.

Tehát valóságos, megoldásra váró problémákról szólnak. Természetesen nagyrészt a tőlük független tényezőkre irányítják a figyelmüket. Ilyen okok:

A tanulók túlzott iskolán kívüli elfoglaltsága. Túlzott iskolai követelmények. 0., 6., 7., 8. órák megléte, különösen a tagozatos osztályokban. Elméleti és gyakorlati

órák aránytalan elosztása. Helytelen napirend vagy napirendhiány. Késői lefekvés, túlzott tv-nézés. Túlzott otthoni igénybevétel. Keveset tartózkodnak friss levegőn, kevés a kirándulás, sport stb. Erejüket túlhaladó társadalmi munkavégzés.

3. A¹ iskolában direkt, de zárt kérdést tettünk fel 297 szülőhöz
(V.-VIII. osztályos tanulók szüleibez)

1. Fárasztó-e az órák közötti vándorlás?
2. Ha szavazni kellene, mire szavazna?

Kérdés a szülőkhöz	5. o. 83 fő		6. o. 82 fő		7. o. 53 fő		8. o. 79 fő		Össz. 297 fő	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%	Fő	%	Fő	%
1. Ön szerint fárasztó-e az órák közötti vándorlás?										
Igen	30	36	21	26	15	38	13	16	79	26
Nem	23	28	34	41	18	34	32	41	107	37
Elviselhető	27	32	27	33	20	38	32	31	106	35
Nem tudom	3	4	-	-	-	-	-	-	3	1
Nem válaszolt	-	-	-	-	-	-	2	2	2	1
2. Ha szavazni kellene mire szavazna?										
Maradjon a szaktermi rendszer	55	66	61	74	40	75	56	73	212	71
Minden osztálynak legyen saját terme	28	34	22	26	13	25	21	26	83	28
Nem szavazott	-	-	-	-	-	-	2	1	2	1

A válaszok értékelése

E válaszok alapján is arra a következtetésre jutottunk, hogy a szülőkkal is szükséges a szakterem előnyéről, de természetesen a problémákról is beszélgetni, különösen az 5. osztály megkezdésekor. A sajnos elég gyakori holmihagyások, az órák közötti szünetekben történő látszólagos rendetlenség és zsvaj a szülők egy részénél azt a tudatot erősíti, hogy az osztálytermi rendszer megléte esetén a fenti problémák nem ilyen mértékben jelentkeznének. Bár az is igaz, hogy sok szülő úgy nyilatkozott, miszerint más iskolában, ahol osztálytermi rendszer szerint dolgoznak, szintén sokan elhagyják holmijaikat, a szünetek alatti rend és fegyelem sem magasabb szintű. A szülők viszont a szakteremekben levő fegyelemről-rendről, a megszokott ülésrendről, az órák hangulatáról közvetlen tapasztalatokat ritkán tudnak szerezni, csupán áttételeken, (a gyermekeiken keresztül) értesülnek mindenről. Mindenesetre tény, hogy a szülők háromnegyed része a szaktermi rendszert jónak, a tanulók oktatása szempontjából eredményesebbnek tartja.

Vizsgálati adataink összegzése (a két iskolára vonatkozóan) néhány szerény következtetésre készített:

a) A tanulók túlterhelése és nem kívánatos pszichés fáradtsága valóságos, meglevő tény a jelzett iskolákban.

b) Túlterhelésük és fáradtságuk többféle tényező együtthatásának eredménye. (Tantervi zsúfoltság, oktatásmódszertani problémák, az iskolai és családi nevelésben levő fogyatékoságok, iskolavezetési és szervezési hiányosságok stb.)

c) A szaktermi rendszerű oktatás is – különösen az 5. osztályban növelheti a fáradtságot, ha az átmenet feltételeit kellő gondossággal nem teremtik meg. A 8. osztályban azonban már lényegében nem jelent alapvetően fáradtságforrást.

d) Általánosabb érvényű következtetések megtételéhez kiterjedtebb vizsgálat elvégzése indokoltnak látszik.

IRODALOM

1. *Ladislav Duric*: A pedagógus teljesítőképessége és fáradtsága. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.
2. *Dr. Geréb György*: Kísérletek a fáradtság lélektanának köréből. Akadémiai Kiadó, Bp., 1962.
3. *Velickov Ivan-Nodjolkova Maria*: Szaktanterem az iskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

DOBÓNÉ DR. BERENCSI MARGIT

Eger

Idegen szavak az általános iskolai nyelvhasználatban

A nyelvművelésnek régóta egyik legvitatottabb kérdése az idegen szavak használata. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen a nyelvi változások iránt a szókészlet a legérzékenyebb. Természetesen nem lehet közömbös számunkra, hogy a nyelvünkbe átke-
rülő szavak milyen mennyiségi és minőségi eltolódásokat eredményeznek, mennyire segítik (esetleg gátolják) a megértést, milyen irányban befolyásolják az átvevő nyelv fejlődését. Korántsem egyszerű jelenség ez, a problémák egész sorát veti fel. Az idevágó kérdések közül én csupán az általános iskolai nyelvhasználatban előforduló idegen szavakkal szeretnék foglalkozni, hiszen az Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának az idegen szavakkal kapcsolatos állásfoglalása (amely a Magyar Tudomány 1977. februári számában jelent meg) megnyugtatóan tisztázott nagyon sok problémát. Ezért most csupán felidézni szeretném azt a valójában sohasem vitatott, általánosan elfogadott tételt, hogy a szavaknak egyik nyelvből a másikba kerülése természetes folyamat, a szókészlet gazdagodásának egyik módja. A szókölcsönzés tehát olyan – napjainkban is meglevő – jelenség, amelyet az iskolai oktató-nevelő munkában a magyartanárnak nem hagyhat figyelmen kívül.

Ahhoz, hogy az anyanyelv tanára ezen a téren is alapos nyelvművelő munkát végezzon, feltétlenül szükség van arra, hogy elemi fokon némi nyelvtörténeti ismeretet nyújtson tanítványainak. Szerencsére az új tanterv erre több lehetőséget ad majd. Jól használható az általános iskolai gyakorlatban *Szilágyi Ferencnek A magyar szókincs regénye* c. könyve, a nyelvművelő kötetekben található szótörténeti témájú írások, s mindenekelőtt *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának egy-egy szócikke*. Tudatosítanunk kell tanítványainkban, hogy a mai magyar nyelv szókészletében igen nagy azoknak a szavaknak a száma, amelyek évszázadokkal ezelőtt kezdtek beszivárogni, s amelyekről ma már jobbra csak a szakemberek tudják, hogy idegen eredetűek. A kölcsönzés idején ezek a szavak is éppoly furcsán hangzottak a magyar nyelvben, mint bármelyik mai idegen szó, de megmaradtak, mert szükség volt rájuk. Idővel gyökeret vertek, s a magyar nyelv szókészletének teljes jogú alkotóelemeivé váltak. Ugyan